

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ХЕРСОНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ПЕДАГОГІЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ
КАФЕДРА ТЕОРІЇ ТА МЕТОДИКИ ДОШКІЛЬНОЇ ТА ПОЧАТКОВОЇ
ОСВІТИ

**Формування критичного мислення здобувачів вищої освіти
засобами соціальних мереж**
Кваліфікаційна робота (проект)
на здобуття рівня вищої освіти «магістр»

Виконала: студентка 2 курсу, 211М групи
Спеціальності 013 Початкова освіта
Освітньо-професійної (наукової)
програми «Початкова освіта»
Кравченко Аліна Вячеславівна
Керівник: к.пед.н., доцентка Саган О.В.
Рецензент: Лиганова Л.Б.

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. АНАЛІЗ КАТЕГОРІАЛЬНОГО АПАРАТУ	8
ДОСЛІДЖЕННЯ	
1.1. Критичне мислення як когнітивна стратегія	8
1.2. Використання застосунків соціальних мереж у навчанні	12
1.3. Інструментарій для вимірювання рівня сформованості критичного мислення	22
РОЗДІЛ 2. РЕАЛІЗАЦІЯ ПРОГРАМИ ФОРМУВАННЯ	27
КРИТИЧНОГО МИСЛЕННЯ ЗДОБУВАЧІВ ОСВІТИ	
ЗАСОБАМИ СОЦІАЛЬНИХ МЕРЕЖ	
2.1. Дослідження стану сформованості критичного мислення студентів на констатувальному етапі	27
2.2. Опис формувального етапу та результати експериментального дослідження	31
ВИСНОВКИ	40
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	44
ДОДАТКИ	49

ВСТУП

Розвиток технологій Web 2.0 зробив Інтернет інноваційним способом як для спілкування, так і для професійних цілей. Сайти соціальних мереж, як-от Facebook, MySpace, Twitter, Instagram і мобільні служби обміну миттєвими повідомленнями (наприклад, WhatsApp, Viber) набули популярності останнє десятиліття. Сайти соціальних мереж є загальнодоступними, їх сервіс дозволяє користувачам розробляти особистий профіль, ідентифікувати інших користувачів («друзів»), читати та реагувати на дописи інших користувачів на сайті, а також надсилати й отримувати повідомлення приватно або публічно.

Користувачі соціальних мереж можуть створювати особисті профілі, завантажувати фотографії, публікувати свої думки щодо питань у будь-який момент часу, надсилати приватні чи публічні меседжі, коментарі до постів інших людей. Соціальні медіа дають користувачам можливість приймати активну роль у власному процесі соціалізації та в конструюванні власної самоідентичності.

Кількість користувачів соціальних мереж зростає з кожним днем. За даними статистичного центру *websitesrating*, на початок 2023 року у світі налічується близько 4.74 млрд. активних користувачів соціальних мереж, що становить майже 59.3% населення; лише за 2022 рік нових учасників соціальних мереж стало більше на 190 млн.; пересічний користувач перебуває щодня 2 години і 27 хвилин у соціальних мережах; Facebook є найпоширенішим соціальним каналом, який налічує 2.96 млрд. активних користувачів; 46% серед користувачів соціальних мереж є жінки, тоді як 54% є чоловіками. Варто зазначити, що більшість користувачів соціальних мереж у всьому світі є люди до 25 років, а це потенційні здобувачі освіти.

Використання цифрових застосунків та Інтернету для навчальних цілей у вищій освіті зросло в останні роки. В Україні цей процес посилений у зв'язку з воєнною агресією росії і необхідністю переходу на дистанційне навчання. Оскільки Інтернет-технології стали доступнішими, більшість курсів вищої освіти в усьому світі включили онлайн-навчання у викладання та навчання формально та неформально. Більшість відкритих освітніх ресурсів у Web 2.0 пропонує викладачам інструменти для створення та обміну своєю роботою. Деякі приклади відкритих освітніх джерел включають онлайн-сайти соціальних мереж, Wiki, блоги та електронні книги. Завдяки різноманітним онлайн-навчальним платформам сьогодні викладачі можуть обирати від неформальних онлайн-навчальних платформ, таких як сайти соціальних мереж, до офіційних онлайн-навчальних платформ, таких як системи управління навчанням, які можна використовувати для викладання та навчання.

Між науковцями онлайн-навчання триває суперечка про те, чи покращує навчання використання конкретної цифрової технології чи стратегії навчання. Часто проблема виникає не технологічна, а педагогічна: як ефективно використовувати технології на практиці. Багато вчених розглядали ці питання з різних точок зору.

Онлайн-навчальне середовище підтримує активну взаємодію між студентами та викладачами за допомогою онлайн-форумів, чатів та електронної пошти. Оскільки багато молодих людей знайомі та краще володіють платформами соціальних медіа, педагоги повинні застосовувати ці технології у викладанні та навчанні. Численні дослідження повідомляють про позитивні результати щодо застосування інструментів соціальних медіа в академічних цілях (К. Балабанова, Д. Бодненко, І. Костікова, А. Яцишин).

Так, вчені визначають переваги використання соціальних мереж в освітньому процесі: зручна організація групової діяльності здобувачів;

ознайомлення в режимі онлайн з навчальними матеріалами і можливість їх коментування; формування вмінь лаконічного висловлювання власної думки; зручна і різноманітна комунікація між студентами та викладачами (коментарі, голосування, опитування, форуми, обмін повідомленнями та ін.; незалежність у часі та ін.).

А.Яцишин виділяє характеристики соціальних мереж: «ідентифікація особи – відомості про особу (навчальний заклад, дата народження, улюблені книги, фільми та ін.); присутність на сайті – можна дізнатися, хто з користувачів у даний момент є в мережі, і долучитися до спілкування; статус стосунків між користувачами – визначення стосунків між користувачами (друзі, члени родини, однокласники та ін.); комунікація в мережі – спілкування з кількома користувачами мережі синхронно та асинхронно (особисте і групове спілкування, коментарі й оцінка фото, відео, рефератів, есе тощо); міні-групи – можна створити в середині віртуальної соціальної мережі об'єднання за інтересами; обмін матеріалами – є можливість поділитись з іншими користувачами (документами, фото, відео, закладками, презентаціями, книгами в цифровому форматі тощо)» [25, С.120].

Використання соціальних мереж актуалізує проблему якісної, вдумливої обробки отриманої інформації. Дійсно, здатність оцінювати на достовірність, вміння аналізувати та оцінювати, виділяти головну думку, формулювати гіпотезу та знаходити шляхи вирішення окреслених завдань, обґрунтовувати власну позицію є тими вміннями, які прогножуються найактуальнішими для сучасного фахівця. У психології такі вміння характеризують сформованість критичного мислення.

Разом з цим, досліджень, які б описували технологію використання соціальних медіа в освітніх цілях, статистичних вимірів щодо формування критичного мислення здобувачів під час опрацювання відповідних матеріалів, нами не було знайдено.

Так, об'єктивність окресленої проблеми, з одного боку, та недостатня її розробленість у дослідженнях українських вчених, з іншого, зумовили вибір теми нашої роботи **«Формування критичного мислення здобувачів вищої освіти засобами соціальних мереж»**.

Дослідження виконувалося у межах ініціативної науково-дослідної теми кафедритеорії та методики дошкільної та початкової освіти «Технології підготовки конкурентноспроможного педагога дошкільної та початкової освіти в умовах євроінтеграції», державний реєстраційний номер: 0123U102952.

Метою дослідження є визначення вектору формування та розвитку критичного мислення студентів через пошук відповідей на такі питання: наскільки здобувачі вищої освіти знають і використовують соціальні засоби масової інформації, як отримують доступ до соціальних мереж і наскільки часто ними користуються; яка основна мета використання студентами соціальних мереж, які їхні думки щодо академічного використання соціальних мереж; а також розробка технології формування критичного мислення засобами соціальних мереж.

Об'єктом дослідження є широке використання здобувачами вищої освіти засобів соціальних мереж.

Предметом дослідження є формування критичного мислення здобувачів освіти.

Завдання дослідження:

1. Проаналізувати наукові джерела щодо суті, структури критичного мислення особистості.
2. Обґрунтувати підходи про необхідність формування критичного мислення здобувачів освіти як когнітивної стратегії.
3. Вивчити стан і перспективи використання застосунків соціальних мереж у навчанні.

4. Проаналізувати інструментарій для вимірювання рівня сформованості критичного мислення.
5. Розробити та експериментально перевірити ефективність програми розвитку критичного мислення здобувачів вищої освіти засобами соціальних мереж.
6. Розробити методичні рекомендації щодо розвитку критичного мислення здобувачів вищої освіти засобами соціальних мереж.

Відповідно до мети дослідження, нами використано такі методи: аналіз психолого-педагогічної літератури, інтернет-джерел, спостереження, бесіда, аналіз продуктів діяльності та конкретні методики: методика дослідження критичного мислення Л. Старкі (адаптація О.Л. Луценко), статистичні методи обробки інформації.

Теоретичне значення дослідження полягає в обґрунтуванні соціальних мереж як засобу формування у здобувачів вищої освіти критичного мислення, в експериментальній перевірці ефективності запропонованої методики в освітній діяльності.

Практичне значення одержаних результатів полягає у доборі засобів формування критичного мислення у здобувачів вищої освіти через аналіз і використання соціальних мереж, систематизації матеріалу, у розробці відповідних методичних рекомендацій.

Апробація. Основні результати дослідження обговорювалися на студентських конференціях, засіданнях кафедри теорії та методики дошкільної та початкової освіти Херсонського державного університету, висвітлені у публікації автора «Вплив соціальних мереж на розвиток критичного мислення студентів» у збірці матеріалів VIII Міжнародної науково-практичної конференції «MODERN PROBLEMS OF SCIENCE, EDUCATION AND SOCIETY».

Структура дослідження: випускна робота складається зі вступу, двох розділів, висновків, списку використаних джерел та додатків.

РОЗДІЛ 1

АНАЛІЗ КАТЕГОРІАЛЬНОГО АПАРАТУ ДОСЛІДЖЕННЯ

1.1. Критичне мислення як когнітивна стратегія

Фраза «навички 21-го століття» є загальною концепцією, яка використовується для обговорення конкретних навичок, необхідних особистості для повної участі в цій ері технологій. Розвиток цих навичок залишається під впливом когнітивістського та соціально-конструктивістського підходів до навчання. Багато сучасних когнітивістських систем досліджують, як розумові процеси впливають на поведінку людини. Ці рамки впливають на використання соціальних мереж і подальший розвиток навичок критичного мислення.

Критичне мислення є предметом традиційних досліджень психологів, педагогів, соціологів, тощо. Вчені різних галузей визначають суть, специфіку, шляхи формування, інструментарій для вимірювання даного феномену. Ми узагальнили лише найбільш популярні тлумачення критичного мислення, але й вони дозволяють констатувати, що відповідні навички потрібні в будь-якій ситуації, незалежно від навчальної діяльності чи повсякденного життя (рис.1.1).

Структура критичного мислення ґрунтується на діяльнісній теорії мислення О.М. Леонтєва і дозволяє розглядати його як засіб захисту особистості від негативних інформаційно-психологічних впливів. Вчені виокремлюють такі якості критичного мислення, як планування, гнучкість, наполегливість, готовність виправляти власні помилки, усвідомлення та пошук компромісних рішень [31].

Рис.1.1. – Тлумачення критичного мислення

У роботах виділено наступні навички критичного мислення:

1. Інтерпретація – здатність розуміти та виражати зміст різних значень, явищ, подій тощо; включає такі суб-уміння: класифікація, перефразування, переформулювання.
2. Аналіз – здатність ідентифікувати логічні зв'язки серед тверджень, питань, понять, описів тощо; включає такі суб-уміння: перевірка ідей, аргументація, аналіз аргументів.
3. Оцінка – здатність аналітично оцінювати твердження чи інші форми репрезентацій; включає такі суб-уміння: оцінка тверджень, оцінка аргументів.
4. Умовивід – здатність формулювати висновки; включає такі суб-уміння: уточнення доведень, припущення альтернатив.
5. Пояснення – здатність сформулювати та пояснити міркування, подати міркування з використанням переконливих доказів; включає такі

субуміння: формулювання результатів, обґрунтування та роз'яснення процедур та методів, виклад аргументів.

6. Саморегуляція – здатність контролювати когнітивні дії; включає такі суб-уміння: самоперевірка, самокорекція тощо.

Навіть незважаючи на те, що набір навичок критичного мислення є доречним і існує в різних сферах, студенти все одно можуть критично мислити над конкретним завданням залежно від рівня своїх знань. Існують дослідження, які підтверджують, що актуальність навичок критичного мислення залежить від розуміння конкретного предмету. Критеріями критичного мислення, які показали значне покращення, були висновок і дедукція. Цей результат свідчить про те, що здобувачі краще міркують і висловлюють судження. Цей результат може бути пояснений фактором їхніх навичок навчання. Наприклад, коли студенти оцінюють аргументи, вони переконуються у власній поінформованості щодо змісту. Перш ніж робити якісь висновки, вони думають, як зробити кращий висновок. Також здається можливим, що цей результат пов'язаний із типами запитань, які викладачі використовували під час обговорення. Питання щодо фактів, розуміння та інтеграції можуть спонукати здобувачів робити висновки та судження. Пригадування попередніх знань і розуміння предмета є чудовими способами отримати необхідну інформацію.

Відомі приклади питань, які залучають здобувачів до довгих і розгорнутих відповідей, які допомагають прояснити їхнє розуміння. А.Кінг [27] запропонував серію загальних запитань, які можна використовувати в стратегії керованого опитування однолітків. Студенти можуть використовувати ці загальні запитання в будь-якому контексті, включаючи передачу навичок критичного мислення, яке відбувається, коли вони знають, що передача є метою діяльності, яка може збільшити їхні здібності мислення. У загальних питаннях є два типи запитань: запитання для огляду та запитання для мислення.

Оглядовий тип запитань передбачає запитання низького рівня, які не вимагають критичного мислення, складаються з розуміння та фактичних запитань. Для порівняння, тип запитань для мислення включає запитання високого рівня, які вимагають критичного мислення, наприклад запитання, як і чому, у яких учні повинні надати обґрунтовану аргументацію дискусій на тему. Крім того, студенти можуть створювати нові знання та вдосконалювати свої навички мислення на вищому рівні [27].

А.Кінг досліджував стратегії керованого опитування однолітків у налаштуваннях взаємного навчання, спрямованих на те, щоб скеровувати студентів створювати запитання низького та високого рівня для своїх однолітків. Інструктори використовували цю стратегію для сприяння критичного мислення студентів; учні навчилися генерувати продумані запитання, на які вони по черзі відповідали. Більшість людей схильні задавати прості питання для пригадування «низького рівня», а не запитання «високого рівня», які вимагають змістовного аналізу складної інформації. Тому задавати вдумливі запитання — це навичка, яка потребує відмінного критичного мислення.

Таким чином, критичне мислення- це вид інтелектуальної діяльності, який використовується індивідом для формування обґрунтованих висновків та оцінок, інтерпретації інформації та прийняття рішень. Основою критичного мислення є готовність піддавати перевірці як чужі, так і власні переконання.

1.2. Використання застосунків соціальних мереж у навчанні

Зі стрімким технологічним прогресом багато викладачів більше зосереджуються на таких видах діяльності, які передусім зосереджені на результатах навчання, а не на змісті курсу. Самонавчання може

вимагати від педагога залучення своїх учнів до спільного створення знань і заохочення їх бути частиною процесу прийняття рішень.

Соціальні медіа – це високоінтерактивні інструменти, які ідеально підходять для онлайн-спілкування та співробітництва, особливо в середовищі вищої освіти.

Застосування нових технологій часто вимагає нових способів розуміння, навчання або, принаймні, зміни сприйняття. З кожною новою технологією протягом сучасної історії педагоги стикалися з новими викликами. Телебачення, комп'ютери, Інтернет, тощо змінювали те, як викладачі взаємодіють зі своїми студентами. Хоча спочатку ці технології розглядалися як руйнівні, освітяни знайшли способи адаптації нових технологій до існуючих педагогічних моделей, критично зосереджуючись на вищому порядку використання технології, а не на її основних функціях.

Оглядаючись назад, зосередження освітньої практики на певній платформі соціальних мереж може бути настільки ж помилковим, як і у педагогів 1970-х років, які зосереджувалися на телебаченні як на засобі масової інформації, а не на програмуванні. Завданням для будь-якої технологічної структури є забезпечення універсальності і довголіття. Створення структур впровадження, специфічних для Twitter, Facebook, LinkedIn або будь-яка іншої платформи обмежене за обсягом і потенційно швидко застаріває. Багато досліджень щодо використання соціальних медіа у вищій освіті зосереджується саме на тому, що є найпопулярнішим. Однак медіа-преференції мінливі. Суперечка навколо нещодавньої покупки Twitter Ілоном Маском підкреслює ненадійність покладання на єдину платформу в освітньому середовищі.

Соціальні медіа, як і всі технології, мають цифровий термін зберігання. У сфері освіти для дорослих, де студенти можуть бути віком від 18 до 70 років, вибір єдиної платформи соціальних медіа або

стратегії залучення студентів не тільки є проблематичним, але й неможливим.

Сьогодні використання смартфонів поставило під загрозу традиційну роботу вчителів у звичайних класах. Студенти частовикористовують смартфони для доступу до популярних соціальних мереж, таких як Facebook і WhatsApp, просто для розваги.

WhatsApp - це безкоштовна програма для обміну повідомленнями, яка працює на різних платформах, таких як iPhone і Android, і ця програма широко використовується серед студентів для надсилання мультимедійних повідомлень, таких як фотографії, відео, аудіо разом із короткими повідомленнями. На наш погляд, нерозумною є заборона здобувачам освіти брати з собою смартфони на навчання, оскільки в основному результат технології є нейтральним.

Розширити можливості використання смартфонів студентами, навчаючись за допомогою цифрового зв'язку міжгрупами студентів і між студентами та викладачами став популярним протягом останнього десятиліття через різні мережі, включаючи Facebook і WhatsApp.

Попереднє дослідження використання WhatsApp у навчанні має чотири основні цілі: спілкування з одногрупниками, створення соціальної атмосфери, створення діалогу та заохочення студентів до спілкування з певною метою. Доставка повідомлень, зображень і відео, пов'язаних із поясненням певної теми, може бути засобом для формування в учнів навичок критичного мислення.

Відомі практики використання WhatsApp Messenger для організації навчального процесу у вищій освіті, особливо коли мова йде про проєктне навчання.

Проєктне навчання – це модель, яка організовує навчання через проєкти. Насправді це складні завдання, які засновані на стимулюючих питаннях або проблемах. Проєктне навчання вимагає від студентів проєктування, вирішення проблем, прийняття рішень або дослідницької

діяльності. Ці заходи дають учням можливість працювати автономно протягом тривалого часу; і завершуються реальними продуктами чи презентаціями.

WhatsApp -популярні месенджери серед студентів вищих навчальних закладів. Крім своєї функції спілкуватися між окремими людьми, доцільним є організація заходів, які показують використання соцмережесвих сайтів. В умовах пандемії, а пізніше і повномасштабної агресії з боку росії, такі месенджери надають можливості тим категоріям студентів, які знаходяться в умовах «цифрового розриву» і складності комунікації.

Опитування здобувачів освіти СВО «магістр» педагогічного факультету дозволило визначити їх зацікавленість та доцільність використання соціальних мереж для проєктного навчання. Отриманий результат узгоджується з дослідженням, які вказують на те, що WhatsApp є дружнім користувачем, оскільки він простий у використанні, тому студентам не потрібно докладати багато зусиль для його використання(рис.1.2, 1.3).

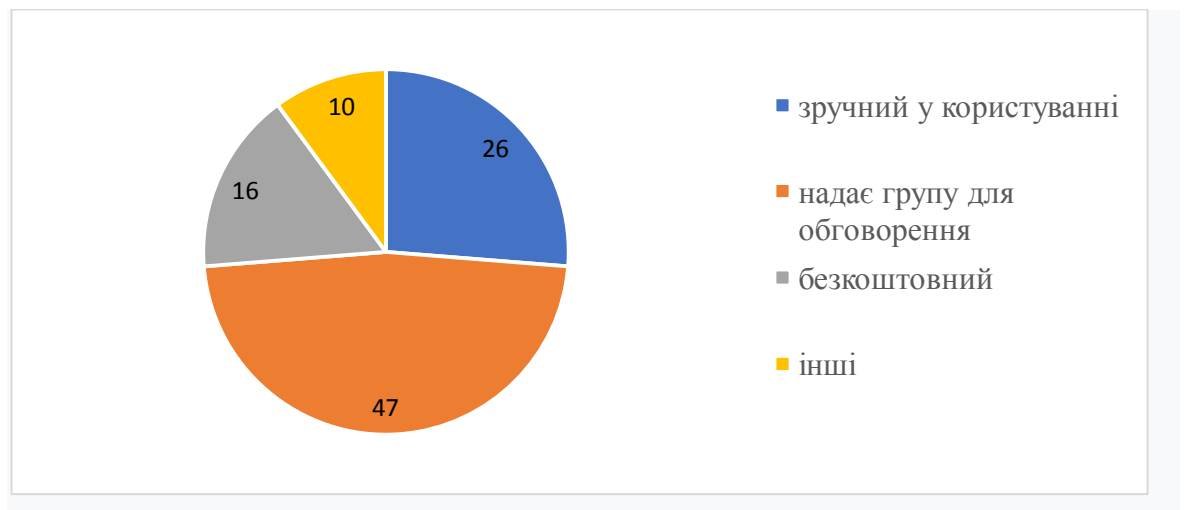

Рисунок 1.2. -Причини використання WhatsApp Messenger

На рисунку 1.2. показано, що 46% студентів використовують WhatsApp Messenger як засіб групового спілкування для проєктного навчання, і 26% кажуть, що це дружній користувач, тоді як 16% студентів зазначають саме безкоштовність використання Whatsapp.

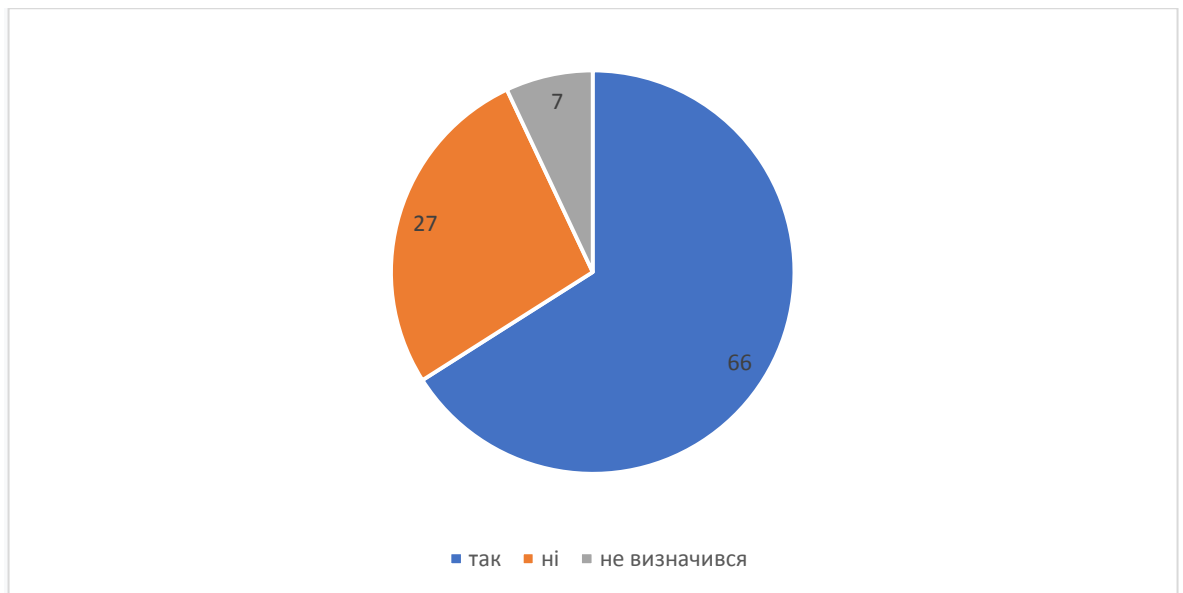

Рисунок 1.3. Whatsapp Messenger є корисним для проектного навчання

Згідно з рисунком 1.3, 66% студентів вважають, що Whatsapp Messenger є корисним для проектного навчання, тоді як 27% студентів вважають, що це не корисно, а 7% не визначилися, оскільки не мали відповідного досвіду.

Нам імпонує узагальнення принципів взаємодії через соціальні мережі [30]:

- контакт між студентом і викладачем;
- співпраця між студентами;
- активне навчання;
- оперативний зворотний зв'язок;
- окреслення часу на завдання;
- повідомлення про високі очікування;
- повага до різноманітності поглядів.

Аналіз інтернет-джерел дозволяє побачити статистику використання соціальних мереж в освіті:

1. *Захоплення аудиторії*: згідно з дослідженнями, станом на 2021 рік, 81% українських дорослих віком від 18 до 29 років використовують Facebook, 73% - Instagram, 71% - YouTube

та 45% - Twitter. Це дозволяє навчальним закладам залучати студентів до соціальних мереж.

2. *Зростання популярності освітніх платформ*: Освітні платформи, як Coursera, edX і LinkedIn Learning, використовують соціальні мережі для просування своїх курсів та залучення студентів. За даними LinkedIn, у 2020 році було понад 660 мільйонів годин перегляду освітнього контенту на їх платформі.

Також наводяться такі приклади успішного використання соціальних мереж в освіті:

1. *Можливості для співпраці*: Університет Дьюка використовує Facebook для створення групи для кожного класу, де студенти можуть обговорювати лекції, ділитися ресурсами та співпрацювати над проектами.
2. *Збільшення доступності*: Khan Academy використовує YouTube для публікації тисяч відеоуроків, які надають студентам доступ до якісної освіти у будь-який час.
3. *Залучення здобувачів за допомогою Instagram*: Викладачі можуть використовувати Instagram для створення креативних завдань та викликів, які залучають учнів до навчання. Наприклад, викладачі можуть створювати конкурси на найкращий малюнок чи фотографію, пов'язану із предметом.
4. *Збільшення залученості студентів через Twitter*: Викладачі можуть створювати хештеги для своїх курсів та регулярно публікувати корисні ресурси, новини та запитання для обговорення. Це допомагає студентам бути активнішими учасниками у навчанні.
5. *Популярність освітніх груп та сторінок*: Згідно з дослідженням платформи Hootsuite, на початку 2021 року

Facebook мав більше 200 мільйонів активних користувачів в освітніх групах та сторінках, LinkedIn - понад 14 мільйонів освітніх підписників, а Twitter - понад 24 мільйони освітніх облікових записів.

6. *Збільшення використання відеоконтенту*: Використання відео на платформах соціальних мереж росте. За даними Statista, у 2021 році YouTube мав понад 2 мільярди активних користувачів, що дозволяє навчальним відеороликам отримувати значну увагу.
7. *Coursera та Facebook*: Університет Каліфорнії у Міннеаполісі та Університет Каліфорнії в Сан-Франциско успішно використовують Facebook для розміщення оголошень про нові курси, обговорення завдань і спільної роботи студентів у віртуальних групах.
8. *Pinterest для інтерактивного навчання*: Вчителі можуть створювати дошки на Pinterest для навчання, де вони збирають відповідні ресурси, ілюстрації та ідеї для уроків. Це допомагає вчителям зробити навчальний процес більш цікавим та візуальним.

Ці приклади демонструють, як соціальні мережі можуть бути ефективним інструментом для поліпшення навчального процесу та залучення студентів до навчання.

У своєму дослідженні ми намагаємося визначити вплив соціальних мереж на студента університету, зокрема у навчальних цілях. Засоби надають можливість для викладачів і студентів продовжувати обговорювати тему заняття, ставити запитання без стресу, обговорювати альтернативні джерела інформації, нагадувати здобувачам про заняття онлайн, нагадувати студентам і викладачам про події в університеті. На наш погляд, академічна та особиста підтримка

допомагає студентам спілкуватися один з одним та з викладачами та організувати неформальні навчальні групи.

Наведемо деякі переваги використання соціальних мереж у навчанні:

- **залучення студентів:** Соціальні мережі можуть бути зацікавлені для студентів, оскільки це платформи, на яких вони вже проводять багато часу. Наприклад, створення спеціальних груп для курсів на Facebook або Twitter може залучити студентів і створити сприятливе середовище для обговорення матеріалів та співпраці.
- **Інтерактивність:** Соціальні мережі дозволяють створювати опитування, голосування та обговорення, що сприяє більш активному залученню студентів до навчального процесу.
- **Спільна робота:** Студенти можуть співпрацювати та обмінюватися ідеями через соціальні мережі. Наприклад, вони можуть створювати спільні групи для досліджень або проєктів.
- **Легкий доступ до ресурсів:** Викладачі можуть розміщувати матеріали для навчання, посилання на корисні ресурси та відеоуроки на соціальних мережах. Наприклад, викладач може розмістити корисний відеоролик на YouTube та поділитися ним зі студентами.
- **Залучення гостей та експертів:** Соціальні мережі можуть бути використані для запрошення гостей та експертів для лекцій, обговорень або вебінарів. Наприклад, використання Twitter для запрошення гостя на онлайн-дискусію з актуальних питань у конкретній галузі.
- **Миттєвий звіт та зворотний зв'язок:** Викладачі можуть отримувати миттєвий звіт від студентів щодо їх розуміння матеріалу або думок про лекції. Наприклад, використання

хештегів на Twitter для збору запитань та відгуків в реальному часі під час лекції.

- **Розвиток медіа-компетентностей:** Використання соціальних мереж навчає студентів медіа-компетентностям, таким як критичне мислення, аналіз інформації та цифрова грамотність.

Ці приклади ілюструють, як соціальні мережі можуть зробити навчання більш зацікавлюючим, інтерактивним і доступним для студентів та викладачів.

Незважаючи на актуальність соціальних медіа в освіті, занепокоєння викликає суб'єктивне посилення незалученості, відчуження та відірваності здобувачів від традиційного навчання; а також згубний вплив, який можуть мати соціальні мережі. Деякі критики вважають, що соціальні мережі можуть відволікати здобувачів від навчання та посилюють незалученість учнів, які не здатні насамостійне критичне мислення. Узагальнення основних викликів та обмежень і варіантів їх подолання наведено у таблиці 1.1.

Таблиця 1.1.

Потенційні виклики та обмеження в процесі використання соціальних мереж у навчанні

Проблема	Виклик	Спосіб подолання
Приватність і безпека	<i>Використання конфіденційних даних: зберігання особистої інформації та інформації студентів може стати об'єктом загрози, якщо не дотримуватися належних заходів безпеки.</i>	Важливо забезпечити належний рівень захисту даних, використовуючи надійні паролі, шифрування та двофакторну аутентифікацію. Також можна регулярно оновлювати політику приватності та робити навчальні матеріали доступними тільки для авторизованих користувачів.

		Використання спеціалізованих освітніх платформ або створення захищених облікових записів для забезпечення конфіденційності і безпеки.
Дистракція	<i>Відволікання від навчання:</i> соціальні мережі можуть сприяти дистракції та зниженню продуктивності, оскільки користувачі витрачають багато часу на прокручування стрічки новин або спілкування з друзями	Викладачі та студенти можуть встановлювати чіткі правила використання соціальних мереж під час навчальних заходів. Також можна рекомендувати використовувати інструменти для блокування доступу до соціальних мереж під час уроків або навчальних сесій
Якість інформації	<i>Розповсюдження недостовірної інформації:</i> соціальні мережі можуть стати платформами для поширення фейків і неперевірених даних	Важливо навчати студентів критичному мисленню і перевірці джерел інформації. Також викладачі можуть надавати перевірену інформацію із надійних джерел під час навчання та демонструвати методи перевірки даних
Негативні взаємодії	<i>Конфлікти та булінг:</i> соціальні мережі можуть стати місцем для конфліктів та онлайн-булінгу серед студентів	Важливо проводити навчання з цифрової грамотності та навичок вирішення конфліктів. Також можна створити механізми звітування і втручання для вирішення проблем онлайн-булінгу
Нерівність доступу	<i>Відсутність доступу до Інтернету:</i> не всі студенти мають доступ до Інтернету або до пристроїв для входу в соціальні мережі	Щоб зробити навчання більш доступним, можна надавати альтернативні методи навчання та матеріали для тих студентів, які не мають доступу до соціальних мереж
Загрози для ментального	Зловживання соціальними мережами	Створення освітньої програми щодо цифрового

здоров'я	може вплинути на ментальне здоров'я студентів через порівняння з іншими, шкідливий контент тощо	грамотності та здорового використання соціальних мереж, включаючи навчання студентів розрізняти правдиву інформацію від міфів
----------	---	---

Подолання цих викликів вимагає ретельного планування та управління використанням соціальних мереж у навчанні, а також навчання студентів та викладачів адекватному використанню цих інструментів.

Освітні заклади та викладачі у всьому світі вже успішно використовують соціальні мережі для поліпшення навчання та залучення студентів. Наприклад, викладачі створюють спеціальні сторінки та групи на Facebook або LinkedIn для кожного курсу. Студенти можуть приєднатися до групи, обговорювати матеріали, ставити питання викладачам та спілкуватися з одногрупниками. Також використовують Instagram або Twitter для публікації коротких завдань та додаткових матеріалів для своїх учнів. Наприклад, викладачі можуть створити щоденний хештег, який стимулює обговорення теми заняття. Освітні компанії та організації для професійного розвитку використовують LinkedIn для створення освітніх курсів та обміну корисними матеріалами. Студенти можуть отримувати сертифікати та спілкуватися з іншими професіоналами у своїй галузі. Платформи дистанційної освіти використовують соціальні мережі для створення спільнот студентів, які навчаються однією програмою. Це допомагає студентам обговорювати матеріали, задавати питання та співпрацювати. Вчителі початкової школи використовують Pinterest для створення дошок із завданнями, іграми та ресурсами для уроків. Батьки та учні можуть переглядати ці дошки

та користуватися матеріалами для додаткового навчання вдома. Викладачі мовної галузі використовують YouTube для створення відеоуроків та вправ для вивчення мов. Студенти можуть переглядати відео та взаємодіяти у коментарях для запитань та обговорень.

Ці приклади демонструють, як соціальні мережі можуть бути інтегровані в різні освітні галузі для поліпшення навчання, залучення студентів та створення спільнот для обміну знаннями і ресурсами.

1.3. Інструментарій для вимірювання рівня сформованості критичного мислення

З точки зору використання соціальних мереж у якості платформи для досягнення освітніх цілей, з одного боку, та розвитку критичного мислення, з іншого, йдеться про дослідження у здобувачів сформованості таких вмінь, як опрацювання інформації (сприйняття, розуміння, класифікація, аналіз достовірності), логічність міркувань та висновків, аргументація. На основі розробок Садової А.Р., Хиля Ю.С., Пащенко Т.В. та ін. виокремлено дескриптори, які описують вміння та навички, що характеризують критичне мислення в процесі роботи у соціальних мережах[20](табл.1.2).

Таблиця 1.2.

Дескриптори, які характеризують критичне мислення в процесі роботи у соціальних мережах

Опрацювання інформації		Логічність міркувань та висновків		Аргументація	
вміння	навички	вміння	навички	вміння	навички
<i>Оцінка джерел</i>		<i>Знаходження помилок у міркуваннях</i>		<i>Оцінка та формулювання аргументів</i>	
Знає критерії достовірності джерел інформації	Оцінює рівень достовірності джерел інформації	Знає види дезінформацій	Розпізнає дезінформацію	Знає критерії аргументації	Знаходить аргументи для підкріплення позиції
<i>Аналіз інформації</i>		Знає види логічних помилок дедуктивних, індуктивних і вірогіднісних міркуваннях			знаходить контраргументи для спростування позиції
Визначає недостатність інформації		<i>Оцінка міркувань</i>		знаходить у тексті тезис, аргументи, ілюстрації	
	Відрізняє факт від фейка	Знає ознаки правильних міркувань	Розрізняє логічно коректні, достовірні, вірогіднісні міркування		Формулює власну позицію у вигляді коректного тезису
	Розрізняє		Правильно		Знаходить

	є факт і думку		встановлює причинно-наслідкові зв'язки		факти для підкріплення позиції
	Аналізує графічну інформацію	<i>Формулювання висновків</i>			Знаходить аргументи для ілюстрації
			Коректновикористовує достовірні, вірогіднісні міркування	Знає способи протидії психологічному та логічному тиску	Розрізняє психологічні і логічні впливи

Популярним для вимірювання рівня сформованості критичного мислення є тест американських психологів Лінди Старкі та Річарда Пола, який був адаптований для української аудиторії професором О.Луценко. Тест містить 27 запитань, які вимагають від респондента вміння:

- *Аналізувати інформацію:* можуть подаватися тексти, ствердження чи завдання, які треба розглядати та аналізувати, щоб визначити їх обґрунтованість чи доказовість.
- *Визначати недоліки:* завдання може полягати в ідентифікації недоліків, помилок чи неправильних припущень в даному контексті.
- *Формулювати власні думки:* можуть пропонувати висловити свою точку зору чи думку щодо певного питання або проблеми.

- *Судити та обґрунтовувати свої висновки:* необхідно будувати логічні аргументи та висновки на основі наданих даних та інформації.
- *Розв'язувати проблеми:* деякі завдання можуть стосуватися вирішення практичних або концептуальних проблем за допомогою критичного мислення.

Важливо проходити тест критичного мислення об'єктивно, намагаючись враховувати всі аспекти проблеми та ретельно обґрунтовувати свої відповіді. Тест допомагає визначити здатність аналізувати, розуміти та оцінювати інформацію, що є важливою навичкою в багатьох сферах життя, включаючи освіту, роботу і прийняття рішень. Отримані результати використовуються для отримання узагальненого висновку щодо сформованості у респондента критичного мислення на низькому, середньому або високому рівнях.

Розвиток студентів полягає не тільки в когнітивних аспектах. Ставлення та диспозиції, у тому числі моральні та розсудливі, є частиною підготовки студентів [32].

Найважливіший момент у будь-якій навчальній групі – це коли хтось ставить запитання: звідки ти знаєш? Пошук аргументів сортує думки, щоб отримати правдивий аргумент. Майже таким же важливим є запитання: «Що ви маєте на увазі під терміном ___?». Як зрозуміли стародавні греки, дискусія не може тривати добре, якщо люди не визначають свої умови так, щоб усі учасники дискусії були задоволені.

Для наукового обґрунтування, аналізу рішень зазвичай потрібно більше, ніж просто переходити від одного запитання до іншого у вільному діалозі. Натомість ця пара ключових запитань змушує запитувачів повернутися в стратегічні моменти, щоб переглянути те, що вони, можливо, сказали кілька хвилин тому. Подвоєння показує, що студенти починають усвідомлювати, що для задовільної оцінки твердження про істинність потрібно більше. Подвоєння в присутності

інших учасників дискусії також показує іншим учасникам дискусії, що аргументи інших, як і їхні власні, сприймаються серйозно, і більше того, що позиції, які вони поділяють, потребують детальнішого опрацювання, якщо вони хочуть бути переконливими для інших з поважної причини.

Контрприклад створює когнітивний дисонанс. Чим більш вражаючий дисонанс, тим більше учасників шукають способи уникнути очевидної фальсифікації початкової позиції або створити новий спосіб обійти те, що виглядає як очевидна поразка їх початкової позиції.

Завдання полягає в тому, щоб або залишити глухий кут на перспективнішому шляху, або знайти новий шлях, зберігаючи переваги обох позицій, уникаючи неминучих протиріч. Натомість учасники, стимульовані ефектом контрприкладу, продовжують визначати, які висновки чи визначення потребують додаткового обмірковування чи роз'яснення та що відрізняє одну позицію від нової альтернативи.

Таким чином, пошук шляхів формування критичного мислення і відповідного інструментарію для моніторингових досліджень є актуальною проблемою сучасної освіти.

РОЗДІЛ 2

РЕАЛІЗАЦІЯ ПРОГРАМИ ФОРМУВАННЯ КРИТИЧНОГО МИСЛЕННЯ ЗДОБУВАЧІВ ОСВІТИ ЗАСОБАМИ СОЦІАЛЬНИХ МЕРЕЖ

2.1. Дослідження стану сформованості критичного мислення студентів на констатувальному етапі

З метою виявлення вихідних даних щодо рівня сформованості критичного мислення здобувачів освіти нами був організований відповідний моніторинг серед студентів другого курсу. Група студентів, які опановують освітню компоненту «Цифрові інструменти для ефективного навчання» (21 особа), була обрана в якості експериментальної, група «Професійна комунікація англійською мовою» (23 особи) – в якості контрольної. Здобувачі освіти, які беруть участь в експерименті навчаються на різних факультетах, обрання відповідних дисциплін відбувалося ними у межах вибору дисципліни вільного вибору загального циклу. Нами ці групи були обрані з огляду на їх приблизно однакову чисельність, гендерний склад і належність до однакових факультетів. Різниця полягає у змістовому наповненні дисциплін: зміст першої передбачає теми, пов'язані з формуванням критичного мислення, зміст другої- опосередковано.

На констатувальному етапі здобувачам обох груп був запропонований тест вимірювання рівня критичного мислення Л.Старкідля студентської та дорослої вікових груп. Респондентам пропонувалося протягом 30 хвилин відповісти на 27 завдань, кожне з яких має одну з чотирьох правильних відповідей. На основі отриманих балів (максимум 27) визначається високий, середній, низький рівні сформованості досліджуваного феномену (рис.2.1).

Рис.2.1.-Скріншот проходження тесту Л.Старкі

Високий рівень (80-100% правильних відповідей) характеризується такими показниками: розвиненість практично всіх операцій критичного мислення. Тобто у здобувача сформовані логіка, самоконтроль, емоційна стійкість, здатність розпізнавати власні ілюзії, контролювати маніпуляції, виявляти причинно-наслідкові зв'язки чи їх відсутність за умов невизначеності та ризику, вміння ставити реалістичні мети і знаходити адекватні шляхи їх досягнення. Така людина «ефективна у всіх видах діяльності, що вимагає прийняття складних і відповідальних рішень, а також має загальну перевагу в життєдіяльності, адаптації до умов середовища, що змінюються»[11].

Виконання завдань на рівні 10-20% засвідчує низький рівень сформованості досліджуваної якості. Це означає, що у такої людини логічні вміння сформовані на низькому рівні, що виявляється у відсутності навичок розрізняти хибну та істинну інформацію, приймати зважені рішення, аргументовано дискутувати, усвідомлювати свої упередженості та необ'єктивність. Така людина почуватиметься незрозумілою або недостатньо компетентною в інтелектуальних суперечках, намагатиметься хитрувати, викручуватися, виявляти агресивну поведінку, що свідчить про не вміння логічно аргументувати. Для такого суб'єкта будуть характерні всілякі заміни

мислення віруваннями – релігіями, забобонами, астрологією, хіромантією та іншими езотеричними вченнями[11].

Такі люди найчастіше не усвідомлюють своїх помилок, стають жертвами маніпуляцій та «пішаками в чужій грі». За такого рівня критичного мислення дуже важливо розвивати його всіма доступними способами – використовувати літературу, записуватись на розвиваючі та освітні програми. Це може суттєво підвищити якість життя таких індивідів за рахунок покращення емоційного стану у зв'язку з проясненням картини світу, перетворенням її на більш контрольовану та менш фатальну оптимізацією стратегій адаптації.

Якісний аналіз результатів дозволяє встановити, що у досліджуваних студентів переважає середній рівень розвитку критичного мислення. Детально: приблизно 14% виявили високий рівень розвитку критичного мислення (здатність планувати, формулювати цілі, аналізувати події, власні дії, тощо). Середній рівень розвитку критичного мислення характеризується сформованістю у досліджуваних таких навичок, як аналіз, інтерпретація, формування висновків, оцінка, пояснення у межах 50%-52%. Разом з цим, близько 34% респондентів продемонстрували низький рівень розвитку вище зазначених навичок, що свідчить про несформованість критичного мислення. Наочно результати тестування представлені на діаграмі 2.2.

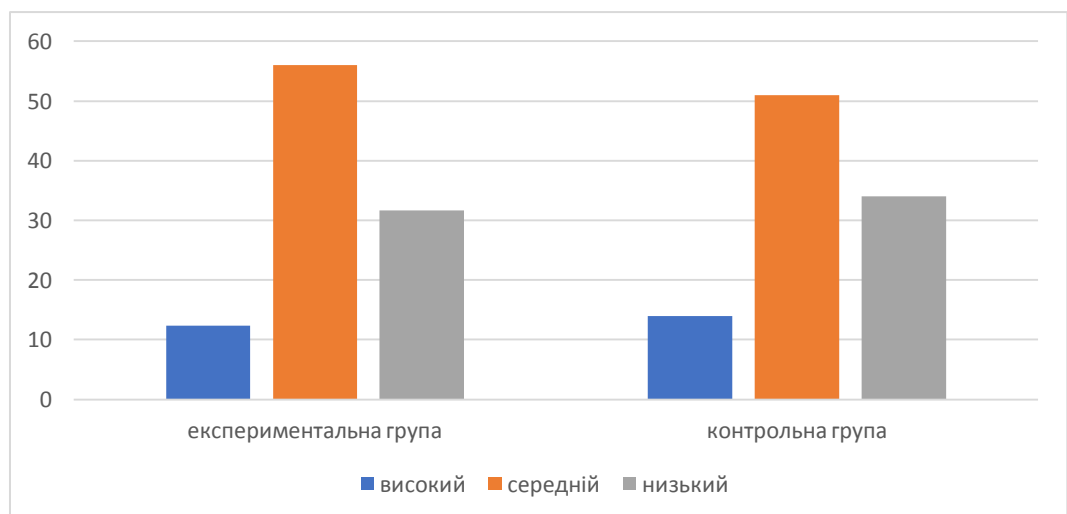

Рис.2.2.- Аналіз результатів вивчення рівня критичного мислення здобувачів на констатувальному етапі

Для мотивації до формування критичного мислення ми запропонували студентам обох груп знайти в соціальних мережах публікації, які на їх думку, можуть бути «пасткою мислення», а саме:

- ефект якоря (здатність людини зациклюватися на тому, що вже потрапило у поле зору);
- ефект володіння (те, що належить людині цінується нею вище, ніж аналогічний матеріальний предмет, який їй ще не належить);
- ефект страуса (людині властиво уникати негативної, але потенційно корисної інформації);
- корегентність мислення (думки, емоції, події викликають множинність інших думок у мозку, що пояснюється раніше отриманим досвідом);
- ефект ескалації або послідовності обов'язків (людині притаманне бажання збільшувати свій внесок, якщо перший внесок вже зроблено);
- ефект доступності та емоційності інформації («легка» та емоційно забарвлена інформація є джерелом спонукання до прийняття рішення).

Така пропозиція викликала зацікавленість лише у 27% учасників, що підтверджує результати тестування щодо переважності низького і середнього рівнів сформованості критичного мислення та інертності освітньої діяльності.

2.2. Опис формувального етапу результатів експериментального дослідження

та

У перші роки соціальних мереж кожна платформа мала конкретне нішеве завдання: Twitter використовувався для мікроблогів, Instagram для обміну фотографіями та Facebook для підтримки зв'язку з однокласниками. У 2023 році ландшафт засобів масової інформації стали набагато більш стабільними та однорідними. Багато платформ соціальних мереж діляться подібними функціями, насамперед публікаціями та обміном повідомленнями користувачів різних типів вмісту через додаток. Визначення «найкращої програми» для виконання певного завдання може бути складнішим, ніж вибір між Twitter або Facebook і має передбачати критичний аналіз обох застосунків та цільової аудиторії. Демографічні показники користувачів змінюються з часом, нові платформи швидко набувають переваги популярності, і старі платформи можуть стати менш актуальними для молодших або різноманітних груп студентів.

Досліджуючи когнітивні рамки використання соціальних медіа для підвищення залученості та розвитку критичного мислення у вищій освіті, таксономія Блума може бути корисним підходом як цінна освітня основа.

Усі фреймворки таксономії Б.Блума мають шість когнітивних рівнів, три зосереджені на навичках мислення нижчого рівня (запам'ятати, зрозуміти, застосувати) і три - на навички мислення вищого рівня (аналізувати, оцінювати, створювати).

Категорії мислення вищого порядку сприяють критичному мисленню. В принципі педагоги вживають дієслова, класифіковані за когнітивним рівнем, щоб описати, як вони спрямовують і оцінюють навчання своїх учнів, їх прогрес.

Навички мислення вищого рівня таксономії Б.Блумасприяють розвитку критичного мислення, наголошуючи на результатах навчання, а не на конкретних цифрових платформах. Педагоги визначають соціальні мережі для розробки навчального плану, заснованого на навичках або інформації, яку студенти мають аналізувати, оцінювати або створювати під час навчання.

Розгляд медіа-платформи лише як інструменту комунікації, який залежатиме від конкретної галузі та поточних тенденцій, повинен переключитися на формування критичного мислення та цифрову грамотність.

У виборі платформи соцмережі, здобувачі також повинні визначити, з ким вони хочуть спілкуватися або до яких ресурсів вони сподіваються отримати доступ. Ці початкові завдання критичного мислення узгоджуються з мисленням вищого рівня (навички аналізу, оцінки та синтезу). Студенти можуть класифікувати та перевіряти соціальні медіа на вміст аудиторії або функцій. Вони можуть вибрати одну соціальну мережу для створення розумової карти і організувати стратегії створення контенту для різних платформ. Через ці дискусії, студенти можуть критикувати або визначати поточні тенденції соціальних медіа або використовувати їх для специфічної для них галузі.

Це означає, що у процесі студенти вивчали переваги чи недоліки кількох платформ, а не просто створити обліковий запис. Можливо, вони визначили способи використання платформи в професійному середовищі, що відрізняється від поточного використання. Платформи, які вони зрештою обирають для професійного використання нетворкінгу є потенційно особисто виправданими, мотивованими та актуальними.

Оскільки багато платформ соціальних мереж надають подібні функції, викладачі формулюють загальні завдання, а не на конкретних платформах. Нам імпонує інфографіка Рона Карранзі, яка допомагає

візуалізувати, як педагоги можуть використовувати таксономію Б.Блума для сприяння критичному мисленню під час вибору соціальних медіа-платформ (рис.2.3).

Рис.2.3. -Цифрова таксономія Блума для соціальних мереж [33]

Остаточний список із десяти платформ, відібраних для оцінювання: Facebook, Twitter, Instagram, YouTube, Twitch, LinkedIn, Pinterest, Messenger, Quora та Reddit.

Завдяки аналізу наявної інформації виявилось, що три платформи – Instagram, Facebook та YouTube – пропонують подібні функції. Однак вони, як правило, приваблюють різні вікові групи. Модифікований і комбінований логотип, що представляє три платформи, мінімізує візуальні ефекти відволікаючих факторів на інфографіці. Разом з цим, інфографіка також підтверджує ідею, що

завдання та результати, а не платформи, повинні залишатися незмінними для вибору соціальних медіа для вищої освіти.

З метою поліпшення рівня досліджуваного феномену нами протягом семестру в експериментальній групі була організована відповідна програма дій, а саме:

- в межах навчального курсу розглядалися теми, пов'язані з вміннями аналізувати ситуації, які висвітлюються у соціальних мережах;
- використання програмного забезпечення для виявлення фейкових повідомлень у мережі;
- виконання вправ, спрямований на розвиток навичок аналізу і оцінки;
- онлайн-ігри, які сприяють формуванню критичного мислення («Моя Громада», «(Не)підкупність», «Медіаграмотна місія», «Пригоди Літератуса», «Слідство веде НАБУ»)[12-16].

Так, учасники експериментальної групи опановували принципи і правила, на яких ґрунтується критичне мислення через вивчення рамки цифрового громадянства (рис.2.4), через участь в онлайн-іграх (рис.2.5), через обговорення актуальних питань під час семінарських занять і роботі в групах.

Рис.2.4.- Завдання семінарського заняття

Рис.2.5.- Скріншоти проходження онлайн-ігор

Цілеспрямована робота у визначеному контексті сприяла розвитку таких функцій критичного мислення, як інтерпретаційна, прогнозуюча, стимулююча, та оціночно-рефлексивна. Участь в онлайн-іграх дозволила студентам брати участь в освітньому процесі на засадах гейміфікації, що позитивно вплинуло на емоційний стан здобувачів. Наприклад, у грі «Моя Громада» кожний учасник, як голова ОТГ, мав виконувати обов'язки очільника місцевого самоврядування. Після проходження гри кожний отримував певну кількість балів за збільшення бюджету, організацію регіональної співпраці, дотримання закону, публічний рейтинг, забезпечення безпечного середовища. Кожна із складових діяльності передбачає сформованість критичного мислення.

Також здобувачам експериментальної групи необхідно було аналізувати публікації у соціальних мережах з метою виявлення їх правдивості, актуальності, можливостей використання в освітньому процесі. Найбільш популярними групами на Facebook є «Освіторія», «Освіта UA», «Рух Освіта-підвищення кваліфікації вчителів», тощо. Завданням стало долученням до груп, вибірка актуальних новин у галузі початкової освіти. Здобувачі обговорювали можливості створення навчальних груп і доцільність їх підтримки.

Аналіз існуючих інтернет-джерел сприяв виокремленню дій, які розвивають критичне мислення. Насамперед, це читання якісної літератури. Починати можна з відомої книги О.Мороз під назвою «Нація овочів? Як інформація змінює мислення і поведінку українців» вводить читача у світ критичного мислення, його структурою. Студенти експериментальної групи відзначили також роботи Г.

Рослінга«Фактологія», Д. Канемана«Мислення швидке і повільне» про істинні та хибні уявлення, раціональність думок і т.ін.

Наступною ініціативою є участь у громадських заходах, які як правило, організуються на добровільних засадах («БезБрехні», «Детектор медіа», «Інтерньюз-Україна», VoxCheck, StopFake, «По той бік новин» та інші).

Участь у вебінарах, онлайн-курсах і науково-практичних конференціях дозволяє формувати практичні навички в окресленій галузі. Прикладом молодіжної організації, яка створює неформальні молодіжні освітні проекти, зокрема з розвитку критичного мислення і медіаграмотності, є YNGO PLUS. Ця спільнота має розгалужену структуру у соціальних мережах.

Популярна сьогодні технологія гейміфікації надає надзвичайно ефективні засоби для формування критичного мислення. З деякими з таких ігор студенти експериментальної групи мали можливість познайомитися під час навчання.

З метою визначення якості проведеної роботи щодо покращення рівня сформованості критичного мислення нами був організований контрольний експеримент за допомогою тесту Л.Старкі. Порівняльний аналіз отриманих результатів унаочнено на діаграмі 2.6.

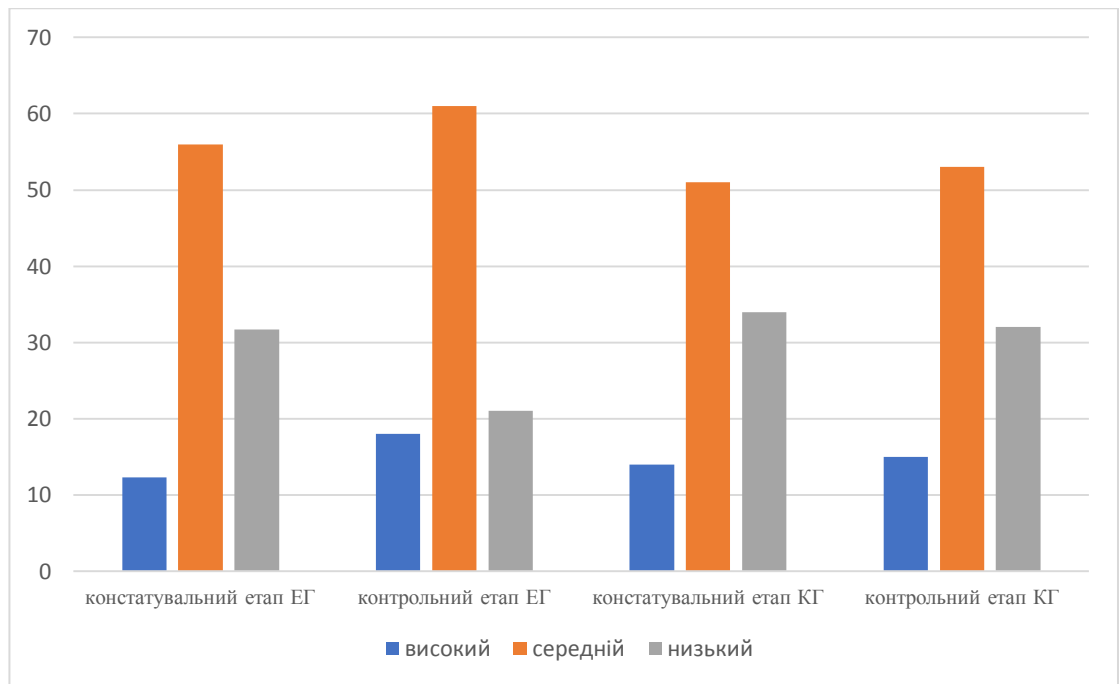

Рис.2.6.- Порівняльний аналіз рівнів сформованості критичного мислення здобувачів

Таким чином, спостерігається позитивна тенденція в обох групах, але в експериментальній групі маємо приріст якості на рівні 5%-7% високого і середнього рівнів сформованості досліджуваного феномену. Тоді як у контрольній групі таке покращення відбувається на рівні 1%-1,5%. Це дозволяє нам зробити висновки щодо доцільності організації навчання з широким використанням засобів соціальних мереж з метою підвищення рівня критичного мислення здобувачів вищої освіти.

Моделювання спонукає студентів до практик у соціальних медіа шляхом спостереження та електронного навчання, наголошуючи на участі, залученні до спільного створення свого навчального середовища. Для викладача прийняття рішень ускладнюється труднощами повсякденного викладання, адміністрування, тощо. Організаційні обмеження можуть вплинути на мотивацію. Переважна кількість варіантів може спонукати педагогів до вибору інструменту соціальних медіа з обмеженим обсягом або метою. Прийняття студентами може бути непередбачуваним, підтверджуючи для педагога, що використання соціальних медіа може бути недоцільним через додаткові зусилля.

В останні роки було розроблено кілька теоретичних і концептуальних основ для використання технології в освіті. Різноманітні за своєю природою, більшість зосереджується на вдосконаленні навичок, необхідних для змішування педагогічних, змістових та технічних знань в освітню практику. Більш широке розуміння соціальної та комунікаційної теорії може забезпечити розуміння під час вивчення та впровадження соціальних медіа в освіту, зокрема для заохочення участі співпраці.

Сучасні студенти - найактивніші користувачі технологій. Емпіричні дослідження показують, що студенти використовують цифрові інструменти для організації та підтримки своєї освіти, зокрема через соціальні мережі. Разом з цим, значна кількість викладачів відчуває невпевненість у власних цифрових навичках і обмежують використання соціальних мереж у своїх курсах. Але не залучати соціальні медіа у вищій освіті – це втрачена можливість. Точніше, інтеграція соціальних медіа вважається потребою, а не вибором. Однак педагоги стикаються з багатьма факторами, які перешкоджають успішній інтеграції.

Ті, хто успішно інтегрував технології, вірять, що вони допомагають здобувачам розвивати необхідні навички 21-го століття, включаючи творчість, співпрацю, вирішення проблем і критичне мислення.

Інтеграція соціальних медіа в навчальні програми вимагає зміни мислення, оскільки, інстинктивно, педагоги розглядають нові технології через призму попередніх технологій. Залучення здобувачів до використання соціальних медіа в освіті означає розуміння потреб учня, середовища та якісного планування, а також додаткову можливість розвитку критичного мислення. Щоб краще допомогти викладачам у визначенні ефективних практик для включення соціальних медіа потрібен перехід від навчання в групі до застосування в реальному

часі. Актуальним залишається акцент Джона Дьюї на навчанні через живий досвід, який поєднує навчальну діяльність і практики реального світу.

Крім статистично значущих висновків вважаємо доцільним запропонувати деякі рекомендації щодо використання соціальних мереж в освіті, а саме:

- в процесі інтеграції соціальних мереж у зміст навчання головним є результати, а не зосередження на платформах;
- співпраця із здобувачами: щоб розвивати критичне мислення слід залучати студентів до прийняття рішень щодо використання соціальних мереж. Замість того, щоб презентувати студентам готові інструкції, доцільно створювати механізми для спільного створення критеріїв призначення.
- При підготовці завдань орієнтуватися на мислення вищого порядку (за таксономією Б.Блума), щоб створювати рамки для навчання навичкам 21 століття (наприклад, пошук або добір інформації у блозі, Padlet або дошці Pinterest або вибір і перегляд відео та аналіз його вмісту в публікації в стилі соціальних мереж.

ВИСНОВКИ

Аналіз спеціальної літератури дозволив нам узагальнити визначення поняття «критичне мислення», як вид інтелектуальної діяльності, який використовується індивідом для формування обґрунтованих висновків та оцінок, інтерпретації інформації та прийняття рішень. Основою критичного мислення є готовність піддавати перевірці як чужі, так і власні переконання. Формування навичок критичного мислення (інтерпретація, аналіз, оцінка, умовивід, пояснення, саморегуляція) відбувається за допомогою цілеспрямованої відповідної діяльності. Ми у своєму дослідженні припустили, що соціальні медіа можуть бути ефективним інструментом у вирішенні цієї проблеми.

Зі стрімким технологічним прогресом багато викладачів більше зосереджуються на таких видах діяльності, які передусім зосереджені на результатах навчання, а не на змісті курсу. Соціальні медіа – це високоінтерактивні інструменти, які ідеально підходять для онлайн-спілкування та співробітництва, особливо в середовищі вищої освіти. Опитування здобувачів освіти СВО «магістр» педагогічного факультету дозволило визначити їх зацікавленість та доцільність використання соціальних мереж для проєктного навчання. Крім того, ми узагальнили принципи взаємодії через соціальні мережі:

- контакт між студентом і викладачем;
- співпраця між студентами;
- активне навчання;
- оперативний зворотний зв'язок;
- окреслення часу на завдання;
- повідомлення про високі очікування;
- повага до різноманітності поглядів.

Такі засоби надають можливість для викладачів і студентів продовжувати обговорювати тему заняття, ставити запитання без стресу, обговорювати альтернативні джерела інформації, нагадувати здобувачам про заняття онлайн, нагадувати студентам і викладачам про події в університеті. На наш погляд, академічна та особиста підтримка допомагає студентам спілкуватися один з одним та з викладачами та організувати неформальні навчальні групи.

У ході дослідження встановлено такі переваги використання соціальних мереж у навчанні, як залучення студентів, інтерактивність, легкий доступ до ресурсів, залучення гостей та експертів, миттєвий звіт та зворотний зв'язок, розвиток медіа-компетентностей.

З метою виявлення вихідних даних щодо рівня сформованості критичного мислення здобувачів освіти нами був організований відповідний моніторинг серед студентів другого курсу. На констатувальному етапі здобувачам обох груп був запропонований тест вимірювання рівня критичного мислення Л.Старкі для студентської та дорослої вікових груп. Респондентам пропонувалося протягом 30 хвилин відповісти на 27 завдань, кожне з яких має одну з чотирьох правильних відповідей. На основі отриманих балів (максимум 27) визначається високий, середній, низький рівні сформованості досліджуваного феномену. Якісний аналіз результатів дозволяє встановити, що у досліджуваних студентів переважає середній рівень розвитку критичного мислення.

З метою поліпшення рівня досліджуваного феномену нами протягом семестру в експериментальній групі була організована відповідна програма дій, а саме:

- в межах навчального курсу розглядалися теми, пов'язані з вміннями аналізувати ситуації, які висвітлюються у соціальних мережах;

- використання програмного забезпечення для виявлення фейкових повідомлень у мережі;
- виконання вправ, спрямований на розвиток навичок аналізу і оцінки;
- онлайн-ігри, які сприяють формуванню критичного мислення («Моя Громада», «(Не)підкупність», «Медіаграмотна місія», «Пригоди Літератуса», «Слідство веде НАБУ»).

Також здобувачам експериментальної групи необхідно було аналізувати публікації у соціальних мережах з метою виявлення їх правдивості, актуальності, можливостей використання в освітньому процесі.

З метою визначення якості проведеної роботи щодо покращення рівня сформованості критичного мислення нами був організований контрольний експеримент. Аналіз отриманих результатів показав позитивну тенденцію в обох групах, але в експериментальній групі маємо приріст якості на рівні 5%-7% високого і середнього рівнів сформованості досліджуваного феномену. Тоді як у контрольній групі таке покращення відбувається на рівні 1%-1,5%. Це дозволяє нам зробити висновки щодо доцільності організації навчання з широким використанням засобів соціальних мереж з метою підвищення рівня критичного мислення здобувачів вищої освіти.

Крім статистично значущих висновків вважаємо доцільним запропонувати деякі рекомендації щодо використання соціальних мереж в освіті, а саме:

- в процесі інтеграції соціальних мереж у зміст навчання головним є результати, а не зосередження на платформах;
- співпраця із здобувачами: щоб розвивати критичне мислення слід залучати студентів до прийняття рішень щодо використання соціальних мереж. Замість того, щоб

презентувати студентам готові інструкції, доцільно створювати механізми для спільного створення критеріїв призначення.

- При підготовці завдань орієнтуватися на мислення вищого порядку (за таксономією Б.Блума), щоб створювати рамки для навчання навичкам 21 століття (наприклад, пошук або добір інформації у блозі, Padlet або дошці Pinterest або вибір і перегляд відео та аналіз його вмісту в публікації в стилі соціальних мереж.

Розвиток цифрового середовища впливає на всі аспекти життєдіяльності особистості, зокрема і на освітню. Тому використання цифрових застосунків, соціальних мереж, можливостей штучного інтелекту, тощо стає вимогою сучасного світу, а значить і педагогічним інструментарієм для розвитку критичного мислення здобувачів вищої освіти. Пошук нових підходів в окресленому полі стане предметом наших подальших досліджень.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Архіпова Є. О., Ковалевська О. В. Критичне мислення як необхідна складова розумової діяльності людини в межах сучасного інформаційного суспільства. Гуманітарний часопис. 2012. № 2. С. 34–38.
2. Архипова Т. Л., Осипова Н. В., Львов М. С. Социальные сети как средство организации учебного процесса. Інформаційні технології в освіті. 2015. Вип. 22. С. 7–18.
3. Балабанова К. Є. Використання соціальних мереж у професійній діяльності викладача ВНЗ. Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Серія : Педагогіка. 2013. № 3. С. 134–139.
4. Бодненко Д. М. Використання соціальної мережі Facebook для навчання майбутніх журналістів. Науковий вісник інноваційних технологій. 2012. № 1. С. 29–35.
5. Власенко О. В. Використання інформаційно-комунікаційних технологій для контролю рівня навчальних досягнень. Інформаційно-комунікаційні технології в освіті та наукових дослідженнях. Режим доступу:[http://www.tryus.npu.edu.ua!/type/conference/images/stories/files/tezy/Tom_2/s action_g.pdf](http://www.tryus.npu.edu.ua!/type/conference/images/stories/files/tezy/Tom_2/s%20action_g.pdf)
6. Гордійчук Г. Б. Використання інформаційного освітнього середовища в навчальному процесі педагогічного вищого закладу. Освітнє середовище для підготовки майбутніх педагогів засобами ІКТ: монографія / за ред. проф. Р. С. Гуревича. Вінниця: ФОП Рогальська І. О., 2011. С. 46–97.
7. Івашньова С. В. Використання соціальних сервісів та соціальних мереж в освіті. Наукові записки НДУ ім. М. Гоголя. Психолого-педагогічні науки. 2012. № 2. С. 15–17.

8. Іовенко М. Нестандартні способи розвинути критичне мислення. UNICEF Україна. 2021. URL: <https://www.unicef.org/ukraine/stories/nonstandard-ways-to-develop-critical-thinking>.
9. Ковальчук О. В., Лорві І. Ф., Волочай М. І. Просування освітньої послуги у соціальній мережі Facebook. Економічні науки. Сер.: Економіка та менеджмент. 2017. Вип. 14. С. 134–143.
10. Кушнір О. В., Решетуха Т. В. Ідентифікація фейків в контексті формування критичного мислення майбутніх педагогів // Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету ім. В. Гнатюка. Сер. Педагогіка. Тернопіль : ТНПУ ім. В. Гнатюка 2021. № 1. С. 138–145.
11. Луценко Е. Л. Адаптація теста критического мышления Л. Старки / Е. Л. Луценко // Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Серія : Психологія. - 2014. - № 1110, Вип. 55. - С. 65-70. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/VKhIPC_2014_1110_55_14.
12. Онлайн-ігра «Моя Громада». <http://game.myhromada.info>
13. Онлайн-ігра «(Не)підкупність». <http://surl.li/ccgla>
14. Онлайн-ігра «Медіаграмотна місія» <http://surl.li/aotsi>
15. Онлайн-ігра «Пригоди Літератуса» <http://surl.li/ccgox>
16. Онлайн-ігра «Слідство веде НАБУ» <https://learn.nabu.gov.ua/>
17. Про Національну стратегію розвитку освіти в Україні на період до 2021 року: Указ Президента України 344/2013 від 25 червня 2013. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/344/2013>
18. Радченко М. В. Освітній потенціал соціальних мереж як складової інформаційно-освітнього середовища. SWord. 2014. URL: <http://www.sworld.com.ua/konfer35/726.pdf>.

- 19.Рожило М. А., Наход А. В., Самчук А. С. Критичне мислення як інструмент медіаграмотності з протидії фейкам і маніпуляціям. Science, innovations and education: problems and prospects. Proceedings of the 5th International scientific and practical conference. CPN Publishing Group. Tokyo, Japan, 2021. Pp. 655–661.
- 20.Саган О. В. Гейміфікація як сучасний освітній тренд. Збірник наукових праць «Педагогічні науки», 2022. Вип. 100. С. 12-18. URL: <https://ps.journal.kspu.edu/index.php/ps/article/view/4519/3989>.
- 21.Саган О., Лазарук В. Трансформації освітніх технологій на основі принципів цифрової дидактики. Збірник наукових праць «Педагогічні науки».2020. № 92. С. 91–95. URL: <https://doi.org/10.32999/ksu2413-1865/2020-92-15>
- 22.Садова А.Р., Хиль Ю.С., Пащенко Т.В., Тарасова К.В. Измерение критического мышления взрослых: методология и опыт разработки. Современнаязарубежнаяпсихология 2022. Том 11. № 4. С. 105–116 doi:10.17759/jmfp.2022110409
- 23.Скороход Т. О., Смола Л. Є. Потенціал соціальних мереж у контексті функціонування сучасної студентської періодики. Обрії друкарства. 2021. № 1 (9). С. 161–179.
- 24.Шутяк Л. Соціальні мережі як середовище фейків: що треба знати про Facebook. 2021. URL: <https://explainer.ua/sotsialni-merezhi-yakseredovishhe-fejkiv-shho-treba-znati-proffacebook/>.
Щорічне опитування USAIDInternews «Ставлення населення до ЗМІ та споживання різних типів медіа у 2020 р.». 2020. URL: <http://surl.li/abcyy>.

25. Яцишин А. В. Застосування віртуальних соціальних мереж для потреб загальної середньої освіти. Інформаційні технології в освіті. 2014. № 19. С. 119–126.
26. Blakh, V., Yurina, Y., Oksana, Sagan, O. ., & Liba, O. (2020). MIND MAPS AS A MEANS OF VISUALIZATION OF EDUCATIONAL TASKS. *Inclusions Magazine* , 8 (1), 106–114. Recovered from <https://www.revistainclusiones.org/index.php/inclu/article/view/184>
27. Byers Reid, Tracy & Mang, Tammy. (2023). Using Social Media to Develop Critical Thinking in Higher Education. 10.51357/jdll.v3i2.223.
28. King, A. (1994). Guiding Knowledge Construction in the Classroom: Effects of Teaching Children How to Question and How to Explain. *American Educational Research Journal*, 31(2), pp. 338–368. <https://doi.org/10.3102/00028312031002338>
29. Lauren Starkey. Critical Thinking Skills Success in 20 Minutes a Day. LearningExpress, 2004
30. A. W. Chickering and Z. F. Gamson, “Seven principles for good practice in undergraduate education,” *AAHE Bulletin* March, 3 – 7, 1987.
31. Sagan O., Los O., Kazannikova O., Raievska I. A System of Effective Tasks in Blended Learning on the Basis of Bloom’s Taxonomy. *E-learning and STEM Education / E. Smyrnova-Trybulska (ed.)*. 2019. Vol. 11. Katowice-Cieszyn : Studio Noa for University of Silesia. P. 171–187. ISSN: 2451-3644 (print edition). ISSN 2451-3652 (digital edition). ISBN: 978-83-66055-12-4.
32. Sagan, Olena; Yakovleva, Svitlana; Anisimova, Elena; Balokha, Alona y Yeremenko, Halyna. Digital didactics as a new model in the theory of education. *Revista Inclusiones* Vol: 7 num Especial (2020): 193-204.

33. Yeremenko, H., Yakovleva, S., & Sagan, O. (2021). The state of creativity in adolescents with intellectual disabilities. *Amazonia Investiga*, 10(44), 160-167.
34. Gumennykova, T., Sagan, O., Yakovleva, S., Kotliar, L. & Shchogoleva, T. (2021). The Role Position of Teachers in the Professionalization of the Educational Process in a Smart Environment. *Journal of Information Technology Management*, Special Issue, 101-122
35. Wagner, P. A., Johnson, D., Fair, F., & Fasko, D. Focus on Thinking: Engaging Students in Higher Order Thinking. Rowman & Littlefield. *Psychology*, Vol.13 No.8, August 31, 2022.

ДОДАТКИ

Додаток А

Результати виконання тесту Л.Старкі

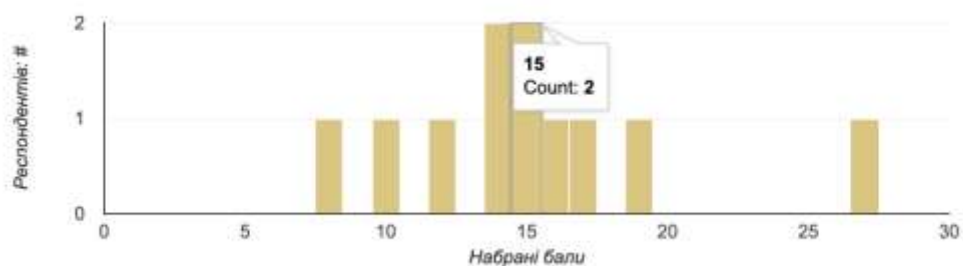

 Статистика

Сер.рівень
Бали: 15,18/27

Середній бал
Бали: 15/27

Діапазон
Бали: 8–27

Розподіл балів

 Запитання, на які часто відповідають неправильно

Запитання

Правильні відповіді

Ви провели успішний пошук роботи, і тепер у вас є три різні пропозиції на вибір. Що можна зробити, щоб ретельно вивчити потенційних роботодавців?

4/11

Що із запропонованого нижче НЕ є прикладом техніки переконання?

5/11

Ви читаєте у газеті про переговори щодо зарплати за участю працівників громадського транспорту. Вони загрожують завтра влаштувати страйк, якщо їхні вимоги щодо підвищення зарплат та пільг не будуть задоволені. Що з наведеного нижче представляє висновок з цього сценарію?

5/11

Що не так у цьому судженні: «Ви думаєте, що нам потрібні нові правила щодо контролю забруднення повітря? Я вважаю, що в нас і так надто багато правил. Політики тільки й роблять, що затверджують нові обмеження та контролюють нас дедалі більше. Це гнітить. Безперечно, нам не потрібні жодні нові правила?»

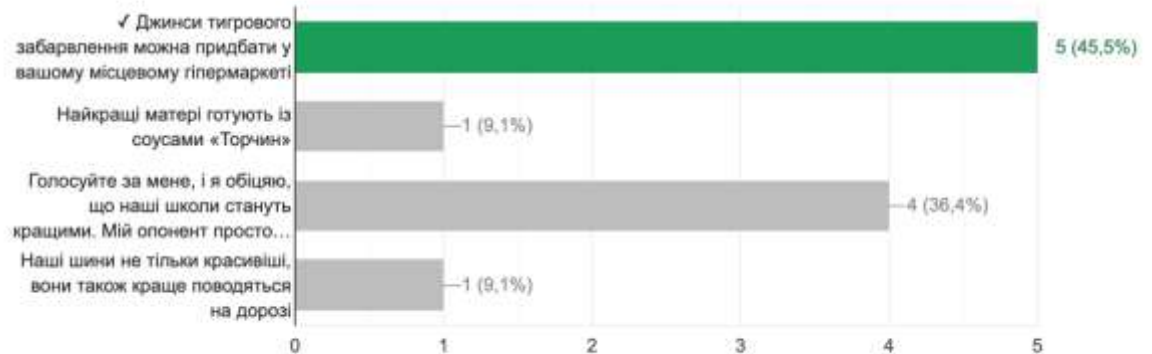
5/11

На що вам не слід спиратися, роблячи оцінювальне судження?	3/11
Яке твердження є оцінювальним судженням замість факту?	4/11
Що не так у такому судженні? «Україна – любіть її чи їдьте звідси!»	4/11
Який варіант інтернет-сайту, швидше за все, надає найоб'єктивнішу інформацію про Авраама Лінкольна?	4/11
Що не так у «логіці» наступного твердження: «Як ви можете вірити його свідченням? Він же – засуджений злочинець!»?	4/11
Автор каже, що її дослідницька група з'ясувала, чи призвело збільшення кількості рибалок у зоні вивчення до:	3/11

Що із запропонованого нижче НЕ є прикладом техніки переконання?

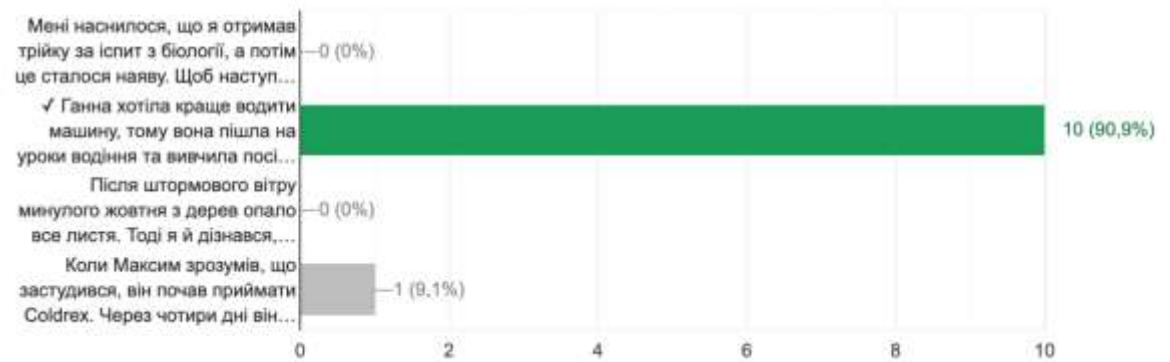
 Копіювати

5 правильних відповідей із 11

Що звучить як аргумент?

10 правильних відповідей із 11

Додаток Б

Діяльність учителя щодо формування в учнів навичок критичного оцінювання веб-ресурсів

(за Дементієвською Н.П.)

Додаток В

Матеріали семінару

Поговоримо:

- Соціальні мережі: недоліки та переваги;
- Комунікативний простір у соціальних мережах;
- Реальне та віртуальне життя підлітків;
- Культура спілкування у соцмережах;
- Чи несе користувач соціальних мереж персональну відповідальність за інформацію відкритого доступу?

<https://www.youtube.com/watch?v=YPhHgwOZklg>

Відео

Подискутуємо:

- Чи можна вважати соціальні мережі інструментом маніпуляції свідомістю?
- Чи можна назвати Інтернет-залежність хворобою сучасних підлітків?
- Соціальні мережі – це інструмент підвищення якості знань, крок до індивідуалізації навчання чи навпаки погіршення ситуації в освіті?

Історія соціальних мереж

- 1988 - перший сервіс по передачі файлів і швидкого спілкування в чаті IRC (Internet Relay Chat)
- 1990 - ICQ (зараз входить до складу Mail.RuGroup)
- 1995 - Classmates Ренді Конрадс
- 1997 - SixDegrees Ендрю Вейнрейхома
- 2003 - MySpace
- 2004 - The Facebook Марка Цукерберга
- 2006 - Twitter Джека Дорсі
- 2006 - «Однокласники» Альберта Попкова
- 2006 - «ВКонтакте» Павло Дуров
- месенджер для смартфонів «Telegram».
- Станом на липень 2014 власниками ВКонтакте були [Mail.ru Group](#) (52 % акцій) та фонд [United Capital Partners](#) (48 %) яким володіє російський підприємець Ілля Щербович.

Влад Леготкін, прес-секретар
ВКонтакте в Україні